

Mniszki buddyjskie w świetle *Pieśni mniszek (Therīgāthā)* – streszczenie

Celem dysertacji pracy było zbadanie obrazu mniszek buddyjskich przedstawionego w *Pieśniach mniszek (Therīgāthā)*. Jest to antologia poezji przypisywana starszemu mniszkom buddyjskim (*therī*), stanowiąca część Kanonu palijskiego. Wedle tradycji buddyjskiej autorkami *Pieśni mniszek* są mniszki buddyjskie, które żyły w czasach historycznego Buddy. Ich pieśni są świadectwem osiągnięcia przez nie wyzwolenia, opisują w nich drogę, jaką przeszły, aby spełnić ostateczny cel wczesnej nauki buddyjskiej. Nie są znane ani dokładny czas ich powstania, ani dokładne autorstwo, czas ich kompilacji, ani publiczność, do której tekst był skierowany. Sam zbiór nie jest jednolity, posiada utwory najprawdopodobniej powstałe w różnym czasie, różniące się długością czy nawet formą – choć tradycja postrzega pieśni jako monologi, wśród nich znajdziemy również szereg dialogów. Możemy założyć, że nie mamy do czynienia z realnymi bezpośrednimi relacjami mniszek, a zbiór nie jest dokumentem historycznym – stanowi dzieło literackie, najprawdopodobniej o charakterze dydaktycznym, prezentującym wzorcowe dla mniszek modele drogi do wyzwolenia. Praca miała na celu analizę pieśni pod kątem tych właśnie modeli. Problem badawczy zakłada następujące pytania: (1) w jaki sposób wczesna tradycja buddyjska opisuje drogę mniszki do wyzwolenia?, (2) w jaki sposób mniszka opisuje swoje doświadczenie konwersji i doświadczenie nibbany (pal. *nibbāna*, sans. *nirvāṇa*)? Praca zawiera również refleksję nad formą opisu mniszek i ich doświadczeń, starając się ustalić, czy forma dialogu użyta w niektórych pieśniach jest świadomym zabiegiem autorów, i czy taki sposób prezentacji mógł znacząco wpływać na odbiór treści.

Punktem odniesienia były inne teksty tradycji kanonicznej Kanonu palijskiego oraz kontekst kulturowy starożytnych Indii. Hipoteza badawcza niniejszej pracy zakładała, że *Pieśni mniszek* stanowią świadectwo tego, w jaki sposób wczesna tradycja buddyjska lub grupa stanowiąca jej część postrzegała kwestię doświadczenia religijnego kobiet, ich możliwości duchowe i możliwy rozwój. Za Alanem Sponbergiem przyjmuję tezę o „wielogłosowości” wczesnych tradycji buddyjskich, w świetle, której należy założyć, że jedno spójne stanowisko buddyzmu wobec kobiet nie istnieje, a skrajne postawy, które można

znaleźć w tekstach Kanonu palijskiego są odzwierciedleniem wielu grup posiadających różne poglądy, zaś różne fragmenty literatury kanonicznej są wyrazem rozmaitych potrzeb i frakcji wewnątrz społeczności buddyjskiej. Ramy metodologiczne pracy wyznaczają również koncepcje Clifforda Geertza i Williama Jamesa. Praca ma charakter interdyscyplinarny, łączący badania buddologiczne – wywodzące się z filologii, w tym wypadku filologii palijskiej i sanskryckiej – z perspektywami religioznawczymi oraz ujęciami wypracowanymi przez badania literackie.

Praca składa się z czterech rozdziałów. W rozdziale pierwszym „Uwagi metodologiczne” dokonuję refleksji nad dotychczasowymi badaniami postaw wobec kobiet i kobiecości w buddyzmie, wskazując na główne tendencje oraz problemy, z którymi musi zmierzyć się badacz tej tematyki. Po podsumowaniu tego wątku przechodzę do opisu orientacji metodologicznej mojej własnej pracy. Następnie przedstawiam dotychczasowy stan badań nad *Pieśniami mniszek* oraz charakterystykę zbioru oraz jego miejsce w buddyjskiej literaturze kanonicznej.

Rozdział drugi „Stanowisko braminizmu wobec ascezy i religijności kobiet. Wspólnota mniszek – powstanie, reguła zakonna, mniszki w tekstach Kanonu palijskiego innych niż Pieśni mniszek, stosunek wczesnego buddyzmu do mniszek i do kobiet świeckich” ma na celu przedstawienie postaw wobec kobiet i kobiecości w kulturze starożytnych Indii, rozpoczynając od perspektywy braminizmu, po różnorodność postaw we wczesnym buddyzmie na podstawie kanonicznej literatury palijskiej. Omawiam kontrowersje wokół utworzenia żeńskiej wspólnoty monastycznej we wczesnym buddyzmie. Opisuję również postawy wobec kobiecej ascezy oraz nakreślam, jak wpłynęły one na żeński monastycyzm we wczesnym buddyzmie. Rozważam w jaki sposób postrzegane były płęć biologiczna i płęć kulturowa we wczesnym monastycyzmie buddyjskim. Podaję informacje o regule zakonnej mniszek, które pomagają mi zbudować kontekst dla rozważań w kolejnych rozdziałach.

Rozdział trzeci „Konwersja i doświadczenie religijne w *Pieśniach mniszek*” dzieli się na dwie części. W pierwszej części poświęconej konwersji rozważam jak należy pojęcie to zdefiniować w wypadku buddyzmu. Analizuję przykłady pieśni zawierające opis konwersji, wyodrębniam osobną część poświęconą macierzyństwu a doświadczeniu konwersji. Część druga „Doświadczenie religijne” rozpoczynam rozważając, czym jest doświadczenie religijne w kontekście buddyzmu. Następnie zastanawiam się czy istnieją cechy typowe dla doświadczenia religijnego kobiet. W dalszej kolejności analizuję pieśni zawierające opis doświadczenia nibbany, wyodrębniam najczęściej pojawiające się metafory, analizuję fragmenty poświęcone doświadczeniom religijnym w kontekście pozostałych fragmentów

danej pieśni, skupiam się przy tym przede wszystkim na pieśniach o formie monologu. Rozdział kończy analiza pieśni, które zawierają motyw skupienia się na ciele, jako narzędziu w medytacji o nietrwałości.

Rozdział czwarty „Dialogi w *Pieśniach mniszek*” zawiera analizę dialogów, które odnajdziemy w *Pieśniach mniszek*. We wprowadzeniu wyodrębniam pieśni, które uznać można za dialogi – zakładam, że za dialogi uważać można pieśni, w których dochodzi do wymiany zdań pomiędzy dwiema osobami. Krótco omawiam pieśni, które zawierają wersy przypisywane innej osobie niż mniszka-autorka, lecz nie posiadają formy dialogu. Następnie rozpatruję dialogi w grupach tematycznych: dialogi z braminami, dialogi z Marą (Māra), pozostałe – dialogi w najdłuższych pieśniach, które nie stanowią jednolitej grupy. Dokonuję analizy przykładów konwersji, do których przyczyniają się mniszki. Rozważam także, jaka jest funkcja dialogów.

Praca zakończona jest podsumowaniem najważniejszych wniosków pracy oraz bibliografią. Do pracy dołączony jest również aneks zawierający kompletne tłumaczenie *Pieśni mniszek* na język polski z oryginału palijskiego.